

«روان‌شناسی تربیتی»

تألیف: دکتر علی اکبر سیف

تنظیم اسلاید: غلامحسین جوانمرد

مرکز بناب

فصل اول:

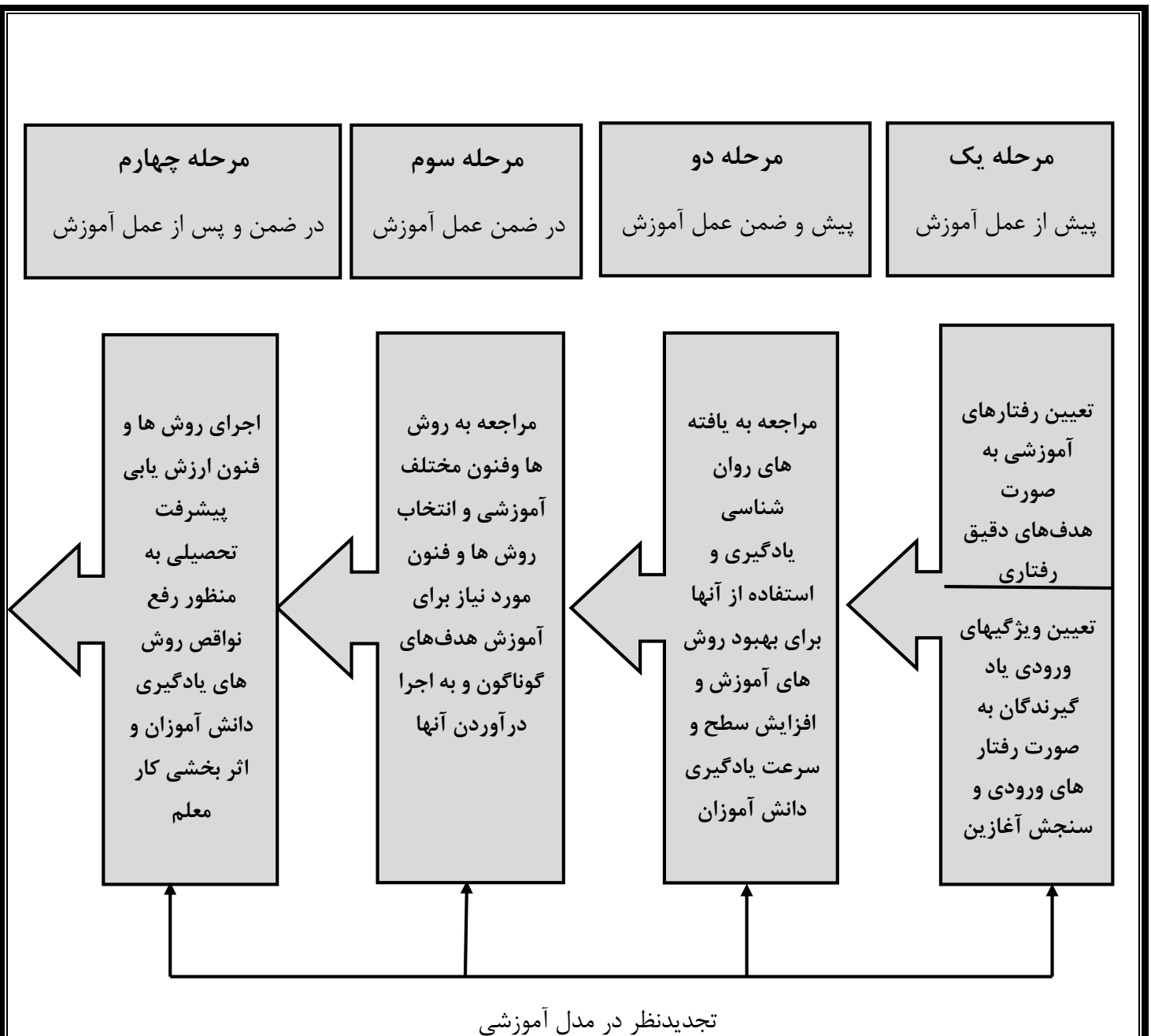
«مراحل فعالیت‌های آموزشی»

معرفی مدل عمومی آموزشی»

اهداف دقیق آموزشی

از دانشجو انتظار می‌رود:

- ✓ آموزش را تعریف کند.
- ✓ تفاوت بین آموزش رو در روی کلاسی و سایر آموزش‌ها چون آموزش مکاتبه‌ای را بیان نماید و راه‌هایی را برای رفع کم و کسرهای آموزش غیر کلاسی پیشنهاد کند.
- ✓ مراحل اصلی مدل عمومی آموزشی را با ذکر مثال توضیح دهد.
- ✓ کاربرد مدل عمومی آموزش را در سطوح مختلف آموزش بیان کند.
- ✓ با استفاده از مدل عمومی آموزش، برای یکی از دروس کتاب‌های دبستانی یا دبیرستانی یک طرح آموزشی مقدماتی تهیه نماید.
- ✓ آموزش کار اصلی معلم است، آموزش به فعالیت‌های از پیش طرح ریزی شده‌ای گفته می‌شود که باهدف ایجاد یادگیری در دانش‌آموزان (یا دانشجویان) بین معلم و یک یا چند دانش‌آموز به صورت کنش متقابل یا رابطه دوجانبه انجام می‌شود.
- ✓ کنش متقابل مبادله‌ی گفتار یا اعمال بین معلم و دانش‌آموزان است.
- ✓ هر معلم از لحظه‌ای که به فکر آماده‌شدن برای آموزش یک درس می‌افتد و شروع به تهیه مقدمات کار می‌کند تا زمانی که عملاً در کلاس به تدریس مطالب می‌پردازد و نهایتاً در پایان کار به ارزشیابی از میزان آموخته‌های دانش‌آموزان خود اقدام می‌کند فعالیت‌های مختلفی را انجام می‌دهد.

◀ مراحل فعالیت‌های اصلی آموزش:

۱. فعالیت‌های پیش از عمل آموزش.
۲. فعالیت‌های پیش از عمل آموزش و ضمن آن
۳. فعالیت‌های ضمن عمل آموزش.
۴. فعالیت‌های ضمن عمل آموزش و پس از آن.

◀ مرحله اول:

فعالیت‌های پیش از عمل آموزش

✓ که در این مرحله معلم ابتدا به تعیین مقاصد درس خود، یعنی هدف‌های آموزشی می‌پردازد و آنها را به طور دقیق و روشن یعنی در قالب عبارات و جملاتی که گویای رفتار قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری یادگیرنده باشد در می‌آورد.

■ بعد از آن که معلم هدف‌های آموزشی درس را با توجه به طبقه بندی هدف‌های آموزشی و متناسب با سطوح مختلف یادگیری مورد نظر خویش آماده کرد، نوبت می‌رسد به تعیین آمادگی دانش‌آموزان یا مشخص کردن ویژگی‌هایی از آنها که برای یادگیری هدف‌های آموزشی تعیین شده پیش نیاز به حساب می‌آیند.

■ ویژگی‌های پیش‌نیاز نیز باید در قالب عبارات و جملات مشخص‌کننده رفتار و اعمال قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری یادگیرنده بیان شوند به این بیانات رفتاری از ویژگی‌های دانش‌آموزان رفتارهای ورودی گویند.

◀ مرحله دوم:

فعالیت‌های پیش از عمل آموزش و در ضمن آموزش

✓ معلم در تمام مراحل تهیه طرح آموزشی خود، به‌ویژه هنگام پیاده کردن هدف‌های آموزشی، به طور مرتب و مستمر به یافته‌های روان‌شناسی یادگیری مراجعه کند و از انواع، شرایط، قوانین و نظریه‌های یادگیری اطلاع حاصل نموده آنها را برای بهبود بخشیدن به فعالیت‌های آموزشی خود و افزایش سطح و سرعت یادگیری دانش‌آموزان مورد استفاده قرار دهد.

◀ مرحله سوم:

فعالیت‌های در ضمن عمل آموزش

- ✓ این مرحله به عمل واقعی آموزش یا تدریس اختصاص دارد.
- ✓ معلم در اجرای این مرحله از روش‌ها، فنون، تدابیر، و امکانات مختلف آموزشی استفاده می‌کند تا هدف‌های آموزش خود را به بهترین وجهی به ثمر برساند.

◀ مرحله چهارم:

فعالیت‌های در ضمن عمل آموزش و پس از آن

- ✓ کاربرد درست فعالیت‌های آموزشی مستلزم استفاده از وسایل و روش‌های مختلف اندازه‌گیری و ارزشیابی، هم در ضمن آموزش و هم در پایان آموزش است.
- ✓ مراحل آموزشی فوق‌الذکر را می‌توان در تمام سطوح آموزشی به کار بست. به همین دلیل به آن مدل عمومی آموزشی می‌گویند.

فصل دوم:

« تهیه و تدوین هدف‌های رفتاری »

◀ هدف‌های دقیق رفتاری

از دانشجو انتظار می‌رود:

- * با استفاده از طرح تایلر، با ذکر منابع و ملاک‌های هدف‌گزینی، جریان انتخاب هدف‌های کلی و جزئی را در آموزش و پرورش توضیح دهد، به‌گونه‌ای که توضیح او با طرح هفت‌مرحله‌ای تایلر کاملاً مطابقت داشته باشد.
- * با استفاده از مثال‌های کتاب، همه روش‌های معمول بیان هدف‌های آموزش را نام ببرید.
- * تمام فواید استفاده از هدف‌های رفتاری گفته شده در کتاب را بدون کمک گرفتن از کتاب بگوید.
- * با استفاده از مثال‌های کتاب، هدف آموزشی و رفتاری و هدف آموزشی غیر رفتاری را تعریف کرده، حداقل یک تفاوت بین آنها را بگوید.
- * سه ویژگی مهم هدف‌های رفتاری کامل را از میان فهرستی از ویژگی‌های مختلف که در اختیار او گذاشته می‌شود را بیان کند.
- * انواع هدف‌های رفتاری را نام ببرد و از مثال‌های کتاب برای هر یک از آنها حداقل یک هدف مثال بزند.
- * بدون استفاده از مثال‌های کتاب، با ذکر مثال‌های که خود به دست می‌دهد، همه راه‌های نوشتن شرایط و ملاک عملکرد را در هدف‌های رفتاری شرح دهد.
- * با در دست داشتن کتاب‌های راهنمای معلم، همه روش‌های معمول بیان هدف‌های آموزشی را بیان نماید و برای هر یک از آنها حداقل پنج هدف آموزشی از آن کتاب‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب کند.
- * هر هدف غیر رفتاری را که به او داده می‌شود به هدف رفتاری تبدیل کند، به‌نحوی که کلیه ویژگی‌های هدف‌های کامل رفتاری در آن منظور شوند.
- * با در اختیار داشتن یک کتاب درسی، از طریق تهیه جدول مشخصات برای آن کتاب و رعایت تمام نکات تهیه این نوع جدول‌ها، روش تهیه هدف‌های رفتاری آن درس را عملاً نشان دهد.

* مطالب انتقادی نوشته شده درباره کاربرد هدف‌های رفتاری را به‌دقت بررسی کند و نکات منطقی و غیرمنطقی آنها را پیدا کرده نشان دهد.

* با استناد به دلایل منطقی خود و بدون ذکر مستقیم دلایل داده شده در کتاب یک مقاله در دفاع از هدف‌های رفتاری بنویسد به‌نحوی که خواننده ناآشنا با این هدف‌ها به‌طور منطقی متقاعد شود که کاربرد هدف‌های رفتاری در آموزش کاری مفید است.

* با استفاده از نظرهای موافق و مخالف کاربرد هدف‌های رفتاری در آموزش، نظر انتقادی خود را در رابطه با محاسن و معایب این نوع هدف‌ها، با ذکر دلایل در حدود سه صفحه بنویسد.

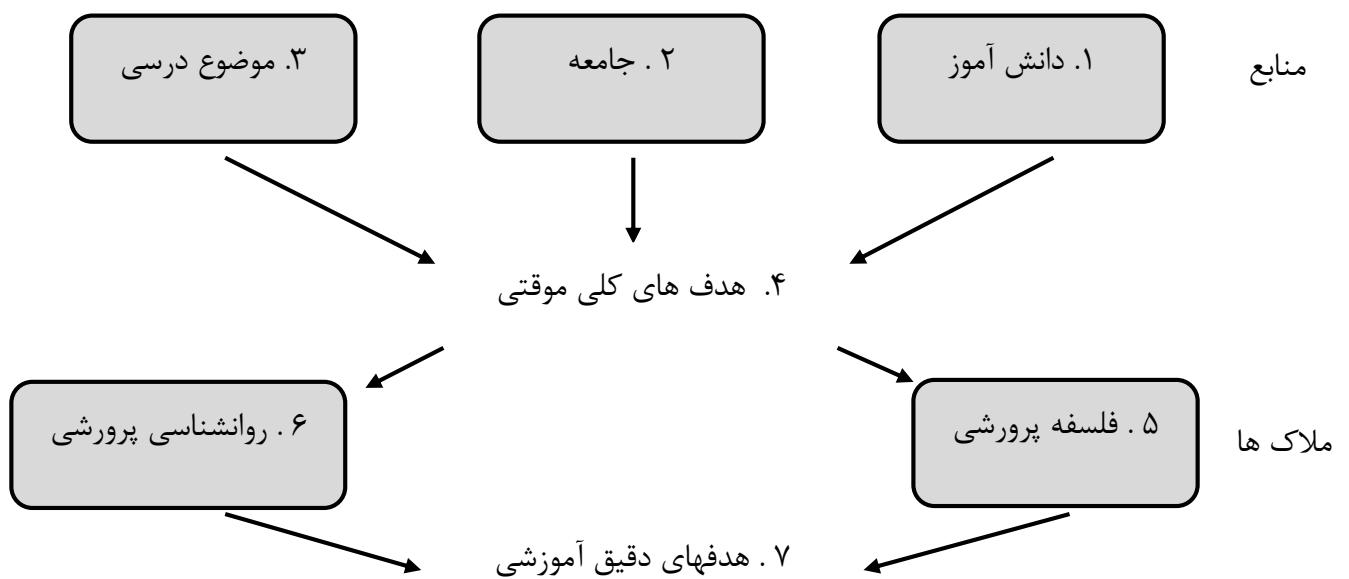
* هنگام انتخاب هر هدف آموزشی، معلم باید پرسش‌های زیر را مورد توجه قرار دهد:

۱ . چرا دانش‌آموز باید به هدف مورد نظر برسد؟

۲ . آیا دانش‌آموز آمادگی کافی برای هدف مورد نظر دارد؟

۳ . آیا امکانات آموزشی آن چنان هستند که دستیابی دانش‌آموز را به هدف آموزشی تضمین کند؟

چنانچه پاسخ معلم به پرسش‌های فوق مثبت باشد می‌تواند با اطمینان هدف مورد نظر را برگزیند.

طرح هفت قدمی هدف‌گزینی ، رالف تایلر

* سه منبع مهم انتخاب هدف‌های رفتاری عبارتند از:

۱. نیازهای دانش‌آموزان

۲. نیازهای جامعه

۳. نظر متخصصان موضوع‌های درسی

* هدف‌های انتخاب شده از منابع سه‌گانه باید از دو صافی فلسفه پرورشی و روان‌شناسی پرورشی و یادگیری عبور کنند تا به صورت هدف‌های قطعی و قابل تجزیه و تحلیل تبدیل گردند.

* ضرورت مراجعه به ملاک‌های فلسفه پرورشی و روان‌شناسی پرورشی در تعیین هدف‌های آموزشی عبارتند از:

۱. هدف‌های موقتی استخراج شده از منابع غالباً بسیار زیاد و متناقض هستند و باید از میان آنها هدف‌های مناسب و همخوان را انتخاب نمود.

۲. ممکن است هدف‌های انتخابی با فلسفه اجتماعی و تربیتی حاکم بر جامعه مغایرت داشته باشد یا از لحاظ بافته‌های روان‌شناسی پرورشی و یادگیری قابل آموزش نباشد که اینها نیز باید کنار گذاشته شوند.

* هدف‌های آموزشی رفتاری هدف‌هایی هستند که مقاصد آموزشی معلم را بر حسب رفتار قابل اندازه‌گیری با اصطلاحاً عملکرد یادگیرنده بیان می‌کنند.

* تفاوت عمده هدف‌های رفتاری و غیر رفتاری در این است که هدف‌های رفتاری بر حسب عملکرد یا رفتار و اعمال قابل اندازه‌گیری یادگیرنده توصیف می‌شوند، در حالی که هدف‌های غیر رفتاری با کلمات و عبارات مبهم و نامشخص بیان می‌شود و در نتیجه به سهولت قابل اندازه‌گیری نیست.

* هدف‌های رفتاری به‌روشنی بیان‌کننده رفتار و اعمال یادگیرنده هستند و معنی و مفهوم فعل‌های به‌کاررفته در آنها مورد توافق همگان است.

* فواید هدف‌های رفتاری عبارتند از:

۱. تسهیل طرح و اجرای آموزش را برای معلم

۲. تسهیل عمل ارزشیابی معلم از دانش‌آموزان و دانشجویان.

۳. کمک به یادگیری بهتر دانش‌آموز و دانشجو به دلیل آگاهی از انتظارات معلم و آرامش خاطر حاصل از این موضوع.

■ هدف‌های آموزشی از سه جزء تشکیل شده‌اند:

۱ - فعل   ۲ - فاعل   ۳ - مفعول

از دانشجو انتظار می‌رود بتواند بدون کمک‌گرفتن از کتاب تمام فواید استفاده از هدف‌های رفتاری گفته شده در کتاب را بگوید

* یک هدف آموزشی در صورتی رفتاری نامیده می‌شود که به‌صورت عملکرد یادگیرنده یعنی عملی که در پایان درس یا دوره آموزشی از او انتظار می‌رود بیان شود.

* رابرت میگر نویسنده کتاب تدارک رفتارهای آموزشی پرچم‌دار نهضت هدف‌های رفتاری می‌باشد.

* ویژگی‌های هدف‌های کامل رفتاری از دید رابرت میگر در کتاب تدارک هدف‌های آموزشی عبارتند از:

۱. بیان هدف به صورتی عینی و قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری یعنی بر حسی عملکرد دانش‌آموز.
۲. توصیف شرایطی که با توجه به آن یادگیرنده باید عملکرد خود را نشان دهد.
۳. ملاک‌ها و معیارهایی که به وسیله آن میزان پیشرفت یادگیرنده در رسیدن به هدف‌ها سنجیده می‌شود.

◀ انواع هدف‌های آموزشی رفتاری عبارتند از:

۱. هدف‌های پایانی یا نهایی
  ۲. هدف‌های واسطه‌ای یا بین راه
  ۳. هدف‌های ورودی
- * هدف‌های نهایی به خودی خود دارای اهمیت هستند و معمولاً یادگیری آنها در دنیای واقعی به کار یادگیرنده می‌آید.
- * هدف‌های واسطه‌ای به خودی خود دارای اهمیت نیستند و یادگیری آنها فقط در دستیابی به هدف‌های نهایی دارای اهمیت هستند.
- * هدف ورودی یا رفتار ورودی بر آمادگی فرد یا هدف‌های قبلی آموخته شده از سوی او دلالت دارد. یادگیری بیشتر هدف‌های آموزشی نیاز به آن دارد که یادگیرنده از قبل نوعی آمادگی کسب کرده باشد.
- * مدافعان اصلی استفاده از هدف‌های رفتاری من جمله گانیه، گلیزر، میگر، پوفام معتقد هستند که استفاده از هدف‌های رفتاری در آموزش یادگیری دانش‌آموزان را به مقدار چشمگیری افزایش می‌دهد.

- یکی از انتقادهای مخالفان کاربرد هدفهای رفتاری این است که این هدفها یادگیرندگان را به یادگیری اطلاعات و مهارت‌های جزئی محدود می‌کند و آنان را از دستیابی به هدفهایی مهم‌تر من جمله خلاقیت، قضاوت منتقدانه و ازاین‌قبیل باز می‌دارد.
- یکی دیگر از انتقادهای مخالفان کاربرد هدفهای رفتاری این است که گفته شده است استفاده از این نوع هدفها کار غیرانسانی است چرا که به نظر آنها هدفهای انسان‌گرایانه قابل تبدیل به هدفهای رفتاری نیستند.
- یکی از انتقادهای مخالفان کاربرد هدفهای رفتاری این است که باعث محدودتر شدن فعالیت‌های آموزشی می‌گردند زیرا هدفهای پیش‌بینی‌شده راه جلوه‌گر شدن پیامدهای پیش‌بینی‌نشده آموزشی که گاه بسیار هم مهم هستند می‌گردد.
- اگر معلم و دانش‌آموز هدفهای آموزشی را از نظر دور کند ممکن است به‌سوی مقاصد نامربوط سوق داده شوند؛ بنابراین معلم باید هم هدفهای از پیش تعیین شده رفتاری را در آموزش خود مورد توجه قرار دهد و هم هدفهای مهم جانبی را در نظر بگیرد.

فصل سوم:

«طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی»

◀ هدف‌های دقیق آموزشی

از خواننده انتظار می‌رود پس از مطالعه و یادگیری این فصل بتواند:

۱. فایده طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی را در رابطه با بالابردن کیفیت هدف‌های آموزشی معلم بیان کند.

۲. حوزه‌های سه‌گانه یادگیری را مختصراً توضیح دهد و برای هر یک از آنها مثالی بیاورد.

■ طبقات شش‌گانه حوزه شناختی را توضیح دهد.

■ برای هر یک از طبقات حوزه شناختی یک هدف آموزشی رفتاری بنویسد.

۳. برای یکی از درس‌های دروس دوره ابتدایی یا راهنمایی هدف رفتاری را در سطوح مختلف حوزه شناختی بنویسد.

* هدف از آموزش کمک به ایجاد یادگیری در دانش‌آموزان و دانش‌جویان است. پس به همان نسبت که یادگیری متنوع است، هدف‌های آموزشی هم گوناگونند.

* همه فعالیت‌هایی که ما در طول زندگی خود انجام می‌دهیم همه از تجارب یادگیری سرچشمه می‌گیرد.

* وجود هدف‌های متعدد آموزشی در سطوح مختلف تحصیلی نیاز به نوعی سازمان و نظم و ترتیب دارد.

* طبقه‌بندی بلوم یکی از طبقه‌بندی‌های هدف‌های آموزشی می‌باشد.

* در این طبقه‌بندی ابتدا هدف‌های آموزشی را به سه حوزه تقسیم می‌کنند:

۱. شناختی

۲. عاطفی

۳. روانی - حرکتی

- * حوزه شناختی تمام دانش و معلومات و توانایی‌ها و مهارت‌های ذهنی را در بر می‌گیرد.
- * وقتی معلمی از این بابت نگران است که دانش‌آموز او در حل کردن مسائل درس حساب، حفظ کردن تعاریف فیزیک ... مشکل دارد نگرانی او در رابطه با مشکل دانش‌آموز به حوزه شناختی مربوط می‌شود.
- * حوزه عاطفی با علاقه، انگیزش، نگرش یا قدردانی و ارزش‌گذاری سروکار دارد.
- * وقتی معلمی از این بابت نگران است که دانش‌آموز او علاقه‌ای به یادگیری درس حساب، فیزیک، زبان خارجه ... ندارد، نگرانی او در رابطه با مشکل دانش‌آموز به حوزه عاطفی مربوط می‌شود.
- * همه معلم‌ها در ضمن هدف‌های شناختی در بیان کردن هدف‌های عاطفی نیز می‌کوشند.
- * حوزه روانی - حرکتی به فعالیت‌هایی که بیشتر جنبه جسمانی دارند چون تایپ کردن، ورزش کردن، و انجام مشاغل مهارت‌های گوناگون نیاز دارند مربوط می‌شود.
- * هر فعالیتی که علاوه بر جنبه روانی جنبه جسمانی نیز دارد در حوزه روانی - حرکتی جای می‌گیرد.
- * هدف‌های حوزه روانی - حرکتی هم به فعالیت ذهنی و روانی و هم به فعالیت جسمی نیاز دارد.

* حوزه شناختی به دو بخش تقسیم می‌گردد:

۱. حوزه دانش

۲. مهارت‌ها و توانایی‌ها

* دانش شامل یادآوری امور جزئی و کلی، روش‌ها و فرایندها، الگوها، ساختارها یا موقعیت‌ها است.

* در واقع دانش عبارت است از حفظ و نگهداری مطالب قبلاً آموخته شده.

* بخش توانایی‌ها و مهارت‌های ذهنی از بخش حوزه شناختی از پنج طبقه تشکیل می‌گردد:

۱. فهمیدن

۲. کار بستن

۳. تحلیل یا تجزیه

۴. ترکیب

۵. ارزشیابی

* زیربنای پنج طبقه فوق‌الذکر دانش می‌باشد.

* فهمیدن یعنی درک مطلب که فرد از آن طریق در می‌یابد که هدف اصلی مطلب موردنظر چیست.

* کار بستن یعنی:

۱. توانایی به‌کار بستن مطالب انتزاعی در موقعیت‌های عینی و عملی.

۲. توانایی استفاده از اصول و قوانین یادگیری در آموزش کلاسی.

۳. توانایی استفاده از محاسبات ریاضی در موقعیت‌های عملی زندگی.

* تجزیه و تحلیل یعنی شکستن مطلب با موضوع به اجزاء یا عناصر تشکیل‌دهنده آن، به‌گونه‌ای که

سلسله‌مراتب اندیشه‌ها به‌صورت روشن نشان داده شود و روابط بین اندیشه‌های بیان نشده مشخص شده باشد.

* ترکیب یعنی کنار هم گذاشتن عناصر و اجزاء برای ایجاد یک کل یک‌پارچه و تولید طرح و ساختی که

قبلاً به این صورت وجود نداشته است.

* ترکیب همان فعالیت ذهنی است که به آفرینندگی و خلاقیت معروف است.

* ارزشیابی یعنی داوری در مورد ارزش مطالب و موضوعات برای مقاصد معین.

* زیر طبقه‌های ارزشیابی:

* داوری بر اساس شواهد درونی.

* داوری بر اساس ملاک‌های بیرونی.